

זמן דרישת הלכות לפני הפסח |ו ע"א "כדתניא שואלין"-ו ע"ב "אין דנין"

הברייתא דנה כמה זמן לפני חג הפסח על חכמים לדרוש בפני הקהל את הלכות החג, הגמרא מוצאת את המקור לכך בלימוד משה את מצוות הפסח לעם ישראל, הן בלימודו את "פסח מצרים" והן את "פסח דורות". תוך כדי הגמרא דנה מדוע בספר במדבר הוקדמה מניית בני ישראל לדיני הפסח, אף שדיני הפסח נאמרו בשנה השנית (לצאת בני ישראל מצרים) בחודש ניסן ובני ישראל נמנו בתחילת חודש אייר.

ברייתא

שואלין (התלמידים) ודורשין (החכמים) בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום, רבי שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות (שבועיים).

חכמים למדו שיש להקדים את לימוד ההלכות שלושים יום ממש רבינו, שלימד את הלכות פסח שני (שחל י"ד אייר) לטמאים קודם לפסח ראשון (שחל ב"ד ניסן), כאמור "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בארבעה עשר יום בחדש הזה... והי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא... דבר אל בני ישראל לאמר: איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח לה'. בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו" (במדבר ט, ה-יב).

דחיית רשב"ג: משה רבינו לימד את הלכות קורבן הפסח קודם חג הפסח, המשיך ללמד את דינו של פסח שני, ולא דווקא שלושים יום לפני.

רשב"ג למד שיש להקדים את לימוד ההלכות שבועיים ממש רבינו, שלימד את הלכות קורבן פסח מצרים בראש חודש ניסן, כאמור "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה... בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבת... והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה וישחטו אתו" (שמות יב, ב-ה).

ציווי הקב"ה למשה נאמר בראש חודש (ע"פ דרשת הגמרא "חידוש ראש חודש היה קשה לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבע שנאמר "החדש הזה". מנחות כט ע"א. ורואים בראש חודש צורה מועטת מהלבנה. תורה תמימה שם), אך ייתכן שהציווי לבני ישראל על לקיחת הששה בעשירי לחודש, נאמר ברביעי או בחמישי לחודש?

רבינא: רשב"ג למד שיש להקדים את לימוד ההלכות שבועיים ממש רבינו, שלימד את הלכות קורבן פסח דורות בראש חודש ניסן, כאמור "וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר... וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח. ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים" (במדבר ט, א-ה).

הציווי של הקב"ה למשה נאמר בראש חודש (כמפורש בפסוק), אך ייתכן שהציווי לבני ישראל על קורבן הפסח ב"ד לחודש, נאמר ברביעי או בחמישי לחודש?

הדבר נלמד בגז"ש מציווי משה רבינו למנות את עם ישראל, הנאמר בתחילת ספר במדבר. כמוכח שם שגם הציווי של הקב"ה וגם ציווי משה זאת לישראל נאמר באותו יום, כאמור "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר. שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם... ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתלדו על משפחתם לבית אבתם" (שמות א, א-ב. יח).

מדוע התורה פתחה בפרק א' עם פרשת הפיקודים (הציווי שניתן בחודש אייר למניין בני ישראל), ובפרק ט' כתבה את הציווי על קורבן פסח שניתן חודש קודם, בחודש ניסן?

"אין מוקדם ומאוחר בתורה" – התורה לא מקפידה על כתיבת האירועים לפי הסדר שהתרחשו.

רב פפא: דין "אין מוקדם ומאוחר בתורה" נאמר דווקא ביחס שבין שתי פרשיות, אך בתוך הפרשה יש משמעות לסדר התורה. שאלמלא כן לא ניתן ללמוד דינים בתורה ע"פ כללים שמתבססים על סדר הפסוקים, כמו: "כלל ופרט – אין בכלל אלא מה שבפרט", ו"פרט וכלל – נעשה כלל מוסף על הפרט", כיוון שאין משמעות לסדר (שמה הקב"ה אמר את הציווי בסדר אחד והתורה כתבה זאת בסדר אחר)?

אם לומדים מ"כלל ופרט" שיש סדר בפסוקים, הרי גם לומדים "כלל ופרט" בין פרשיות – משמע שגם ביניהם יש סדר?

נאמר בתורה "כִּי־הָיָה תַּחַת כְּוִיָּה, פָּצַע תַּחַת פָּצַע, חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה". מכת "כִּוִּיָּה" (של אש) היא כלל, ומכת "חֲבוּרָה" (דם נצור מתחת לעור) היא פרט (יש כִּוִּיָּה בלא חֲבוּרָה, ויש כִּוִּיָּה עם חֲבוּרָה). מכיוון ש"כִּוִּיָּה" ו"חֲבוּרָה" אינם צמודים זה לזה, אלא "פצע" מפריד ביניהם, לדעת רבי כל אחד הוא חיוב בנפרד, ויש לשלם גם בכִּוִּיָּה עם חֲבוּרָה וגם בכִּוִּיָּה בלא חֲבוּרָה. לדעת בן עזאי דנים "כלל ופרט המרוחקים" ולכן ניתן ללמוד "אין בכלל אלא מה שבפרט" והתורה מורה שיש לשלם רק ב"כִּוִּיָּה" עם חֲבוּרָה.

הקושייה תקפה רק למ"ד שדנים "כלל ופרט המרוחקים" (שנמצאים בשתי פרשיות) זה מזה" (למ"ד אין למדים, ודאי שהקושייה לא מתחילה).

אפילו למ"ד שדנים "כלל ופרט המרוחקים" זה רק כאשר הנושאים הנלמדים עסוקים באותו עניין (דיון), אך לכו"ע אין למדים בכלל ופרט שנכתבו בשני עניינים שונים.